

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Jiřího Zemánka, soudce Josefa Fialy a soudkyně zpravodajky Milady Tomkové o ústavní stížnosti **M. J. T.**, zastoupeného JUDr. Lubošem Nevrlou, Ph.D., advokátem, sídlem Longin Business Center, Na Rybníčku 1329/5, Praha 2 – Nové Město, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 12 P 59/2011-1305 ze dne 3. listopadu 2016 a rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 19 Co 91/2017-1393 ze dne 26. dubna 2017, za účasti **Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 6**, jako účastníků řízení, **D. J. T.**, **A. M. T.**, obou zastoupených Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí, sídlem Šilingrovo nám. 3/4, Brno, **M. F. T.**, bez zastoupení, a **J. T.**, zastoupené prof. Dr. Alexanderem Bělohávkem, advokátem, sídlem Havanská 857/20, Praha 7 – Bubeneč, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 19 Co 91/2017-1393 ze dne 26. 4. 2017, v rozsahu, v němž byl potvrzen výrok I. rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 12 P 59/2011-1305 ze dne 3. 11. 2016, bylo porušeno právo stěžovatele na ochranu vlastnictví zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, na svobodnou volbu povolání zaručené čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 19 Co 91/2017-1393 ze dne 26. 4. 2017 se v rozsahu, v němž byl potvrzen výrok I. rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 12 P 59/2011-1305 ze dne 3. 11. 2016, ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

O d ů v o d n ě n í:

I.

Vymezení věci

1. Posuzovanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení výroku I. rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 (dále také „obvodní soud“) č. j. 12 P 59/2011-1305 ze dne 3. 11. 2016 a rozsudku Městského soudu v Praze (dále také „městský soud“) č. j. 19 Co 91/2017-1393 ze dne 26. 4. 2017 v části, kterou byl výrok I. prvostupňového rozhodnutí potvrzen, neboť se domnívá, že jimi došlo k porušení jeho práv zaručených čl. 10 odst. 2, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu obvodního soudu sp. zn. 12 P 59/2011, stěžovatel se domáhal mimo jiné změny výše výživného vůči svým třem nezletilým dětem. Výživné bylo původně stanoveno rozsudkem městského soudu č. j.

19 Co 235/2014-982 ze dne 24. 9. 2014 ve výši 40 000 Kč, 35 000 Kč a 30 000 Kč na jednotlivé děti (celkem tedy 105 000 Kč). Stěžovatel požadoval jeho snížení na částky 9 000 Kč, 8 000 Kč a 6 000 Kč. Výrokem I. ústavní stížností napadeného rozsudku obvodního soudu byl stěžovatelův návrh na snížení výživného zamítnut. Ústavní stížností napadenou částí rozsudku městského soudu č. j. 19 Co 91/2017-1393 ze dne 26. 4. 2017 byl výrok I. prvostupňového rozhodnutí potvrzen.

3. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že výživné ve stanovené výši již není schopen platit. S matkou nezletilých se seznámil v USA, kde uzavřeli v roce 1995 manželství, přičemž do České republiky se přestěhovali až na žádost matky nezletilých v roce 2004. V roce 2009 bylo manželství rozvedeno a v rámci vypořádání společného jmění manželů stěžovatel matce nezletilých dětí vyplatil několik desítek milionů korun. Nadto po dobu 10 let platil sám dětem školné (údajně šlo o částku takřka 10 milionů Kč), neboť matka tuto svou povinnost neplnila.

4. Jelikož byly děti rozhodnutím soudu svěřeny do péče matky a stěžovatel údajně i v důsledku jednání přítele matky nezletilých přišel o zaměstnání, rozhodl se vrátit do USA. Přes podnikatelské aktivity však jeho příjmy ani zdaleka nedosahují částek, které pobíral dříve. Aby mohl stanovené výživné platit, je nucen neustále rozprodávat svůj nemovitý majetek a peníze si půjčovat. Nadto pravidelně hradí náklady nezletilých spojené s cestováním do Spojených států. Navíc se v USA znovu oženil a narodila se mu dcera, čímž se jeho výdaje zvýšily.

5. Soudy však přes uvedené skutečnosti odmítly stanovené výživné snížit. Poukázaly na to, že stěžovatelova životní úroveň je nadále vysoká, jakož i na to, že své předchozí zaměstnání opustil bez vážného důvodu. S tím stěžovatel nesouhlasí, neboť sice k ukončení pracovního poměru došlo dohodou, to ovšem automaticky neznamená, že pracovní poměr byl ukončen bez vážného důvodu, jak má potvrzovat i stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu přijaté pod sp. zn. Cpjn 204/2012 ze dne 19. 10. 2016. Důvodem odchodu ze zaměstnání byly dle stěžovatele rozpor mezi ním a vedením společnosti, u které pracoval. K existenci těchto rozporů přitom mělo přispět i vměšování přítele matky nezletilých. Stěžovatel tuto skutečnost tvrdil, ale soudy ji odmítly s tím, že ji nijak nepodložil, aniž by však stěžovatele poučily dle § 118a odst. 3 občanského soudního řádu. Stěžovatel přitom i navrhoval důkaz elektronickou komunikací mezi ním a ředitelem společnosti, pro kterou pracoval.

II.

Průběh řízení před Ústavním soudem

6. Usnesením Ústavního soudu č. j. III. ÚS 2324/17-53 ze dne 27. 11. 2017 byl nezletilému D. J. T. a nezletilé A. M. T. ustanoven opatrovník Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. M. F. T., který byl v řízení před obecnými soudy taktéž zastoupen opatrovníkem, nabyt v průběhu řízení o ústavní stížnosti zletilosti, opatrovník mu tak ustanoven nebyl.

7. Ústavní soud vyzval účastníky a vedlejší účastníky řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

8. Obvodní soud se nevyjádřil.

9. Městský soud toliko odkázal na odůvodnění svého rozsudku.

10. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí ve svém vyjádření z pozice opatrovníka uvedl, že se zastoupenými provedl za účasti právničky a psycholožky rozhovor prostřednictvím služby Skype, v němž vysvětlil okolnosti řízení a nabídl jim možnost se k věci vyjádřit. Děti však žádné vyjádření učinit nechtěly.

11. Dle opatrovníka je vztah rodičů vysoce konfliktní a jakékoli neshody jsou řešeny prostřednictvím soudů. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí proto oběma rodičům připomíná, že rodičovský konflikt se nedá vyhrát, neboť děti zůstanou vždy mezi poraženými. Oba rodiče jsou odpovědní stejnou měrou za to, jaké vzorce chování si děti ponесou do dalšího života. Je zřejmé, že děti nebyly před konfliktem nijak uchráněny. Ochrana dítěte před konfliktem rodičů a vzájemný respekt jsou přitom hodnotnější než nadstandardní finanční komfort.

12. Specifikem případu je dle opatrovníka charakter poskytovaného výživného, neboť při výpadku jeho plné výše od stěžovatele nebude ohroženo existenční minimum dětí. Jde tedy o posouzení legitimního očekávání o zajištění životní úrovně dětí, jejichž oba rodiče měli nadstandardní majetkové poměry, nikoli o dorovnání příjmového deficitu jednoho z rodičů. Tato otázka doposud není judikaturou uceleně zodpovězena.

13. Opatrovník je toho názoru, že výživné 105 000 Kč nebylo s ohledem na dřívější příjmy stěžovatele nepřiměřeně vysoké. Některé výdaje nezletilých sice mohou být považovány za nadstandardní, nicméně v poměru k majetkové situaci rodičů nebyly přemrštěné. Opatrovník však poukazuje na změnu v příjmech stěžovatele a souhlasí s ním v námitce, že soudy v rozporu se stanoviskem Nejvyššího soudu neopřely své úvahy o výdělkovém potenciálu otce o aktuální situaci, ale o dříve dosahované příjmy.

14. V souvislosti se změnou poměrů opatrovník poukazuje na závěry soudů, podle kterých byla změna bydliště stěžovatele jeho volbou, jejíž následky musí nést sám, neboť se přestěhoval, ač děti setrvaly v jiném státě, do kterého se předtím rodina přestěhovala na základě souhlasu obou rodičů. Opatrovník upozorňuje, že stěžovatel je státním příslušníkem USA, je to země, v níž měly děti v plánu v budoucnu studovat a kde se nachází část jejich kulturních kořenů i širší rodina. Opatrovník si klade otázku, zda je spravedlivé, aby při rozpadu manželství a ztrátě zaměstnání byl návrat cizího státního příslušníka do země původu považován za svévolný krok a stěžovatel byl za tuto životní volbu v podstatě penalizován.

15. Opatrovník připomíná i to, že stěžovateli přibyla nová vyživovací povinnost v nově uzavřeném manželství a vůči nedávno narozené dceři. Z napadených rozhodnutí není údajně přezkoumatelné, proč soudy tyto skutečnosti nezohlednily. Opatrovník má též za to, že náklady na kontakt s dětmi lze považovat za odůvodněné výdaje a při úvaze o majetkových poměrech by měly být zohledněny.

16. Proto opatrovník shledává ústavní stížnost důvodnou. Podle opatrovníka není v souladu s ústavními principy, aby rodič plnil vyživovací povinnost nad rámec svých možností jen s ohledem na svou minulost. Argumentace soudů mohla mít opodstatnění bezprostředně po ukončení pracovního poměru stěžovatele, kdy sám připustil, že očekávání stran jeho budoucích příjmů byla jiná. S ohledem na plynutí času se však již dle názoru opatrovníka měly soudy podrobněji zabývat skutečným potenciálem

povinného, jeho výdaji a zvýšeným počtem vyživovacích povinností, jakož i změnou bydliště. Mechanické setrvání na tom, že stěžovatel dobrovolně opustil dobře placenou pozici, a proto nyní musí dosahovat stejných příjmů, aniž by bylo zjišťováno, zda jich objektivně dosahovat lze, je dle opatrovníka nepřijatelné.

17. Nelze údajně bez dalšího přijmout ani premisu, že pokud má rodič další majetek, který ve svém souhrnu teoreticky postačuje k úhradě výživného, je tím soud zbaven povinnosti zkoumat potřeby, náklady a reálné možnosti rodiče. V dané věci nejde o povinného, který by vyživovací povinnost neplnil. Naopak stěžovatel dlouhodobě platil např. celé školné, a byť jsou jeho tvrzení, že by matka měla náklady na školné zpětně uhradit, nepřipadná, jeho platební morálka a dosavadní přístup k hrazení výživného by dle opatrovníka měly mít svou váhu.

18. Účelem § 913 odst. 2 občanského zákoníku je dle opatrovníka předcházení situacím, kdy povinný podhodnocuje svoji životní situaci, případně nevyvíjí dostatečnou aktivitu k tomu, aby své nezletilé dítě zajistil. Potencialita příjmů totiž de facto znamená, že povinný může v daných objektivních podmínkách dosahovat vyšších příjmů. Pokud je po něm požadováno, aby zpeněžil svůj majetek, protože může dosahovat vyšších příjmů, měla by tato výchozí premisa podle opatrovníka mít oporu v provedeném dokazování. Sdělení povinnému je v této situaci takové, že má opětovně zahájit lépe výdělečnou činnost. I pokud však stěžovatel opustí své podnikání, není dle opatrovníka spravedlivé, aby po něm byl požadován návrat do pracovního poměru na území České republiky, respektive tento výchozí stav brát za neomezeně platný.

19. Opatrovník nepředjímá, zda by doplnění dokazování obecnými soudy ovlivnilo výsledek řízení. Nicméně neodůvodněné odchýlení od stanoviska Nejvyššího soudu a nedostatečné odůvodnění postupu při aplikaci hmotného práva jsou natolik zásadním nedostatkem v přezkoumatelnosti napadených rozhodnutí, že zakládají porušení práva na spravedlivý proces. Proto opatrovník navrhuje zrušení napadených rozhodnutí.

20. Prostřednictvím obvodního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřila i Městská část Praha 6 - Úřad městské části Praha 6, tedy kolizní opatrovník nezletilých v řízení před obecnými soudy, který se ztotožnil se závěry napadených rozhodnutí. K tomuto vyjádření Ústavní soud poznamenává, že řízení o ústavní stížnosti je samostatným řízením, na které se ustanovení kolizního opatrovníka pro řízení před obecnými soudy nevztahuje. Kolizním opatrovníkem nezletilých v řízení o této ústavní stížnosti je Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Podání Úřadu městské části Praha 6 mohlo být posouzeno jako tzv. „*amicus curiae brief*“; krom ztotožnění se s argumentací obecných soudů nicméně neobsahuje žádnou argumentaci či skutečnosti, které by mohl Ústavní soud vzít při rozhodování na zřetel.

21. Své vyjádření zaslal Ústavnímu soudu také M. F. T. (zletilý syn), který uvedl, že stěžovatel opravdu tak vysoké výživné již platit nemůže. K tomuto vyjádření však Ústavní soud nepřihlížel, neboť přes poučení, které se vedlejšímu účastníkovi dostalo, nebyl zastoupen advokátem, jak vyžaduje § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

22. Matka nezletilých J. T. (vedlejší účastnice) adresovala své vyjádření k ústavní stížnosti, sepsané advokátem prof. Bělohávkem, obvodnímu soudu (který ji k podání vyjádření sám od sebe vyzval). Navrhuje, aby byla ústavní stížnost odmítnuta pro

nepřípustnost, neboť stěžovatel pouze pokračuje v argumentaci uplatněné v řízení před obecnými soudy.

23. Vedlejší účastnice dále uvádí, že hradí náklady spojené s potřebami dětí ve výši minimálně dvojnásobné oproti výživnému, které platí stěžovatel. Dětem pak poskytuje i osobní péči. Výživné od stěžovatele údajně odpovídá zhruba dvěma třetinám školného, které se přitom zvyšuje, aniž by to soudy zohlednily.

24. K průběhu řízení před obecnými soudy vedlejší účastnice podotýká, že stěžovateli byl k uplatnění práv poskytován nadměrný prostor. Soudy se zabývaly všemi jeho tvrzeními a důkazy, přičemž si není vědoma, že by navrhoval důkaz elektronickou komunikací mezi ním a zaměstnavatelem. Podle vedlejší účastnice by ostatně uplatnění takového důkazu až v průběhu odvolacího řízení bylo v rozporu se zásadou rovnosti zbraní, jelikož schovávání argumentů a důkazů stěžovatelem na poslední chvíli by ji postavilo do nevýhodného postavení. Ve spise každopádně není obsaženo nic, z čeho by bylo možno dovozovat vliv jejího přítele na ukončení stěžovatelova pracovního poměru.

25. Stran majetkové situace stěžovatele vedlejší účastnice poukazuje na to, že je potřeba zohlednit i celkový majetek a životní úroveň stěžovatele, která se nijak nezměnila. Stěžovatel získal značné prostředky z prodeje nemovitostí a dobrou finanční situaci potvrzuje i nákup nového auta či domu.

26. Vedlejší účastnice má dále za to, že stěžovatel závěry stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 204/2012 dezinterpretuje. Povinnost zohlednit důvody dohody o ukončení pracovního poměru se údajně vztahují na situaci, kdy jsou tyto důvody nezávislé na vůli zaměstnance, nikoli však na případy, kdy se zaměstnanec vlastní vinou dostane do sporu se zaměstnavatelem. Dle vedlejší účastnice spory stěžovatele se zaměstnavatelem souvisely s tím, že stěžovatel začal podnikat, čemuž se věnoval na úkor pracovních povinností.

27. Vlastní příjmy nepovažuje vedlejší účastnice za významné. Rodič se své vyživovací povinnosti vůči dětem nemůže zprostit tvrzením, že ji může v plném rozsahu plnit druhý rodič. Konečně, pokud jde o novou vyživovací povinnost stěžovatele, dle vedlejší účastnice ji soudy zohlednily. Jelikož výživné stanovené soudem představuje jen zlomek jeho majetku, soudy správně dovodily, že stěžovateli nadále zbývají dostatečné prostředky na plnění závazků vůči stávající rodině.

28. Obdržená vyjádření byla stěžovateli zaslána na vědomí a k případné replice, v níž uvedl, že ústavní stížnost podal kvůli svízelné finanční situaci, dokonce byl nucen prodat svůj dům a nemá již žádný další majetek, který by mohl prodat a prostředky využít na hrazení výživného. Vzhledem k tomu, že si nemůže dovolit platit výživné ve stanovené výši, že matka nezletilých má prostředky k úhradě školného a že v minulosti nezletilé zkrátila o 5 000 000 Kč (tím, že školné platil sám stěžovatel nad rámec výživného matce nezletilých), považuje návrh na snížení výživného za oprávněný.

29. Stěžovatel požaduje, aby prostředky vyplacené matce při vypořádání společného jmění manželů byly dle § 914 občanského zákoníku zohledněny v jejích majetkových poměrech. Stejně jako dříve, když si to nemohla dovolit, neplatila školné vedlejší účastnice, je údajně spravedlivé, aby je v podobné situaci nehradil stěžovatel; i tak by

jím placené výživné odpovídalo mnohonásobku v praxi ukládaného výživného. Stěžovatel namítá, že životní úroveň vedlejší účastnice je daleko vyšší než jeho životní úroveň. Nadto nejstarší syn již na The International School of Prague nestuduje, což potřebné výdaje značně snižuje.

30. V další části repliky stěžovatel vysvětluje, proč se nezúčastnil setkání s mediátorem, vysvětluje své výdaje a investice, podezřívá vedlejší účastnici ze spáchání trestného činu zkrácení daně, tvrdí, že opakovaně zmařila styk dětí se stěžovatelem, a upozorňuje, že je již se svým partnerem zasnoubená, což má potvrzovat, že tento vztah ovlivňuje její majetkové poměry.

31. V dodatečné replice k vyjádření opatrovníka stěžovatel opakuje, že soudy neobjasnily důvody, pro které se vzdal dřívějšího zaměstnání podle § 913 odst. 2 občanského zákoníku. Zdůrazňuje také, že jeho finanční situace je horší, než jak ji popisuje opatrovník. Konečně, stěžovatel znovu rozebírá, proč by prostředky, které v minulosti vynahradil na školném, měly být zohledněny v poměrech matky.

32. Dne 22. 3. 2018 zaslala vedlejší účastnice Ústavnímu soudu reakci na vyjádření opatrovníka i na první repliku stěžovatele. K replice stěžovatele vedlejší účastnice poznamenala, že do řízení nepřináší nic nového. Oproti replice vysvětluje, že nejstarší syn sice na střední škole už nestuduje, ovšem vzrostly mu jiné náklady, které vedlejší účastnice bez pomoci stěžovatele hradí. Vedlejší účastnice dále argumentuje, že procesní práva stěžovatele nebyla v řízení v žádném případě porušena.

33. K vyjádření opatrovníka vedlejší účastnice uvádí, že se v něm opatrovník věnoval otázce výše výživného, byť její posouzení Ústavnímu soudu nepřislouší. Matka nezletilých se neztotožňuje ani s možným apelem opatrovníka na smírné řešení sporu se stěžovatelem, neboť ani rezignace na vlastní práva není pro děti vhodným vzorem. Vedlejší účastnice navíc tuší, že dalším ustupováním by vyřešení situace nedosáhla.

34. K vlastní finanční situaci poznamenává, že její prostředky pocházejí z vypořádání společného jmění, příjmy k placení oprávněných potřeb dětí nemá. Přesto na děti oproti stěžovateli vynakládá dvojnásobné výdaje, nemluvě o osobní péči. Stěžovatel sice opakovaně namítá, že je na tom finančně špatně, nicméně na jeho životní úrovni se to nikterak neprojeví, k čemuž matka nezletilých dokládá seznam jeho nedávných výdajů. Vedlejší účastnice nesouhlasí s opatrovníkem, že by byl stěžovatel jakkoli penalizován za to, že se vrátil do USA, postup soudů byl v tomto směru údajně v souladu se stanoviskem občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 204/2012.

35. Matka nezletilých interpretuje napadená rozhodnutí od opatrovníka odlišně – soudy údajně nevycházely ze stěžovatelových dřívějších příjmů, nýbrž tyto příjmy pouze považovaly za odpovídající jeho potenciálu. Obvodní soud se přitom celkovou majetkovou situací údajně dostatečně zabýval, a nelze tak mít za to, že by byly určující pouze stěžovatelovy dřívější příjmy. Stěžovatel investuje do své společnosti vysoké částky a výživné představuje ve skutečnosti jen zlomek vzhledem k hodnotě jeho majetku. Dle vedlejší účastnice nemá závěr opatrovníka, podle něhož pokud je zjištěno, že rodič povinný k úhradě výživného disponuje dostatečným majetkem k úhradě výživného, je i za těchto okolností nezbytné dále zkoumat příjmový potenciál daného

rodiče, podklad v právní úpravě. Konečně vedlejší účastnice poukazuje na to, že stěžovatel se opakovaně zpožďuje s platbou výživného.

36. Vyjádření vedlejší účastnice ze dne 22. 3. 2018 ani dodatečnou repliku stěžovatele již Ústavní soud k opakovaným reakcím účastníkům řízení s ohledem na zásadu ekonomie řízení nerozesílal (na což byl stěžovatel dopředu upozorněn), neboť účastníci i vedlejší účastníci měli dostatečný prostor k předestření všech případných námitek a argumentů a v opakovaných podáních již nepřinášeli nic, s čím by Ústavní soud nebyl obeznámen.

III.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

37. Ústavní soud nejprve posoudil, zda jsou splněny procesní předpoklady řízení. Ústavní stížnost byla podána včas a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je osobou oprávněnou k jejímu podání, je zastoupen advokátem a vyčerpал všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práv poskytuje; ústavní stížnost proto byla – v části směřující proti rozhodnutí odvolacího soudu – shledána přípustnou (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

38. Navrhuje-li vedlejší účastnice, aby ústavní stížnost byla jako celek odmítnuta pro nepřípustnost, činí tak na základě hledisek významných pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti, nikoli její přípustnosti. Tvrzení, že stěžovatel argumentuje shodně jako v řízení před obecnými soudy, resp. že posuzovaná ústavní stížnost představuje pouhý nesouhlas se závěry soudů bez ústavní roviny, nemůže zásadně vést k závěru o nepřípustnosti ústavní stížnosti. Stěžovatel předestřel své výtky vůči obecným soudům a uvedl, která jeho ústavně zaručená práva měla být porušena. To, zda jsou tyto námitky opodstatněné, posuzuje Ústavní soud ve fázi meritorního přezkumu (resp. přezkumu kvazimeritorního, dojde-li k závěru o zjevné neopodstatněnosti ústavní stížnosti), nikoli ve fázi posouzení přípustnosti, která v řízení o ústavní stížnosti meritornímu i kvazimeritornímu přezkumu zásadně předchází. Ostatně pokud by stěžovatel vůbec netvrdil, že byla porušena jeho ústavně zaručená práva (tak tomu ovšem není), bylo by to významné spíše při posuzování oprávněnosti stěžovatele k podání ústavní stížnosti, tedy zda by neměla být odmítnuta podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným.

39. Vzhledem k tomu, že k objasnění věci nebylo třeba nařizovat ústní jednání, neboť v tomto směru byla plně postačující četná písemná vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení, rozhodl Ústavní soud ve věci podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez jeho konání.

IV.

Vlastní posouzení

40. Ústavní stížnost je důvodná.

41. Stěžovatel se v řízení před obecnými soudy domáhal snížení výživného s tím, že došlo ke změně jeho finanční situace, neboť opustil předchozí zaměstnání a nyníjší příjmy jeho dřívějších příjmů nedosahují, aniž by nadále šlo o přechodný stav. Soudy ale vyšly z příjmů, kterých stěžovatel dosahoval před změnou zaměstnání.

42. Dle § 910 odst. 1 občanského zákoníku mají předci a potomci vzájemnou vyživovací povinnost. Jde o zákonné zakotvení rodinné solidarity dle čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny, jakož i o provedení čl. 27 Úmluvy o právech dítěte. Dle čl. 27 odst. 1 smluvní strany uznávají právo každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj. Čl. 27 odst. 2 pak stanoví, že rodiče nesou v rámci svých schopností a finančních možností základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte.

43. Vyživovací povinnost je dána *ex lege*, obvyklým způsobem plnění je stav, kdy dítě žije ve společné domácnosti rodičů a výživné je plněno v naturální formě (stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 204/2012). Soud ke stanovení konkrétní výše výživného přistupuje jen v případech potenciálního ohrožení oprávněného dítěte – nežijí-li rodiče spolu, při jejich rozvodu, případně pokud některý z rodičů svou vyživovací povinnost neplní. Smyslem je tedy zajistit dítěti srovnatelné podmínky s těmi, jaké by mělo, kdyby rodiče žili spolu a řádně se o ně starali (nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 650/15 ze dne 16. 12. 2015). Jak proto uvedl v citovaném stanovisku Nejvyšší soud, i poté, co již rodiče nežijí ve společné domácnosti, trvá jejich vyživovací povinnost k dítěti zásadně ve stejném rozsahu jako dosud.

44. Pro případ, že výživné musí být stanoveno soudem, vyjmenovává zákonodárce v § 913 a násl. občanského zákoníku hlediska rozhodná pro jeho výši. Podle § 913 odst. 1 jsou pro určení rozsahu výživného rozhodné odůvodněné potřeby a majetkové poměry oprávněného, jakož i schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného. Podle věty první § 913 odst. 2 občanského zákoníku je při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného třeba také zkoumat, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Podle věty druhé téhož paragrafu je třeba přihlídnout k tomu, že povinný o oprávněného osobně pečuje, a k míře, v jaké tak činí, popřípadě i k péči o společnou domácnost. Podle § 915 odst. 1 občanského zákoníku má být životní úroveň dítěte zásadně shodná s životní úrovní rodičů, přičemž toto hledisko předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte.

45. Zákonodárce tudíž nestanoví striktní způsob výpočtu výživného. Místo toho mají soudy v jednotlivých případech uvážit veškerá zákonem uvedená kritéria a výživné určit ve výši odpovídající jim, jakož i smyslu a účelu výživného, jak je popsán výše (srov. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 4239/12 ze dne 10. 6. 2013).

46. Výchozí úvahou při určení výše výživného soudem tak je, aby nastala rodinná situace – v jejímž důsledku je nutno ke stanovení výživného přistoupit – dítě finančně zasáhla v co nejmenší míře. V první řadě tedy musejí být zajištěny jeho odůvodněné potřeby, a to v míře odpovídající majetkovým poměrům povinného. Nadto, stejně jako se dítě podílí na životní úrovni rodičů před rozvodem či jinou situací vedoucí k nutnosti stanovit výživné soudně, má právo podílet se na ní i v době, kdy již s některým z rodičů společnou domácnost nesdílí (§ 915 občanského zákoníku).

47. Cílem stanovení výživného na druhou stranu nemá být „zakonzervování“ životní úrovně dítěte, ať je jakákoli, bez ohledu na životní situaci povinných. I životní úroveň

společně žijící rodiny je proměnlivá a závislá typicky na zaměstnání rodičů. Pokud se rodiče nerozvedou a nadále o děti společně pečují, je v zásadě zcela na jejich uvážení, jak výnosnou práci budou vykonávat, a to bez ohledu na to, že rodina v důsledku jejich rozhodnutí třeba musí žít skromněji. Důležité je pouze to, zda jsou schopni plnit svou zákonnou vyživovací povinnost. Nejinak by tomu mělo být v případě, kdy je výši výživného potřeba určit soudně.

48. Zajištění oprávněných potřeb dítěte zůstává na druhou stranu i po rozvodu základní povinností obou rodičů, k čemuž musí nadále vynaložit veškeré úsilí, a to i na úkor svých ryze vlastních zájmů. Není možné, aby rodič, který nemá dítě v osobní péči, žil vlastní život zcela bez ohledu na rodičovské povinnosti. I proto zákon při stanovení výživného umožňuje přihlédnout nejen ke stávající majetkové situaci rodiče, ale i k jeho majetkové potencialitě a v této souvislosti i k důvodům, pro které opustil výhodné zaměstnání. Smyslem je ochrana dítěte a zamezení situacím, kdy by veškerá zodpovědnost za děti byla přenášena na toho rodiče, jemuž byly svěřeny do péče. Opět se vychází z toho, že stejně jako musí rodič plnit svou vyživovací povinnost, pokud o dítě pečuje ve společné domácnosti, musí ji plnit i po rozvodu, byť jinou formou.

49. Kritérium majetkové potenciality tedy nemá být uplatňováno mechanicky tak, že výše výživného se má odvíjet vždy od toho, kolik by rodič potenciálně mohl pobírat při plném využití svých možností a schopností. Nic takového ostatně z litery zákona ani nevyplývá. Soudy mají prvotně vycházet z odůvodněných potřeb oprávněných a majetkových poměrů povinných (při vědomí přednostní aplikace § 915 občanského zákoníku). V případě, že by současné majetkové poměry povinného byly s ohledem na potřeby oprávněného nedostatečné, zkoumají, zda je v možnostech povinného svou majetkovou situaci zlepšit, aby mohly být odůvodněné potřeby oprávněných zajištěny. V souvislosti s tím pak soudy dle § 913 odst. 2 občanského zákoníku zkoumají právě i to, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či jiných příjmů, případně majetku. Stejně tak může být toto ustanovení užito tehdy, pokud nebude majetková situace povinného zjistitelná, případně bude zřejmé, že se povinný práci vyhýbá (či se zbavuje se majetku) s úmyslem výživné snížit (srov. i nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 511/05 ze dne 16. 3. 2006). Zejména v těchto situacích může jít povinnému rodiči „k tíži“, že opustil výhodnější zaměstnání bez vážného důvodu. Je tomu tak proto, že rodič nese za zabezpečení nezbytných životních podmínek svého dítěte základní odpovědnost, čemuž musí svůj život patřičně přizpůsobit. Nemá však povinnost zajistit, aby u dítěte nikdy nedošlo ke snížení vysoce nadprůměrné životní úrovně.

50. Mohou nastat situace, kdy je rodič po rozvodu schopen a ochoten přispívat na své děti třeba i v nadprůměrné výši, již ale nemá prostředky k placení výživného v takové (velmi vysoce nadprůměrné) výši, jako tomu bylo dříve, a to právě např. z důvodu změny zaměstnání. Zde se smysl trvání na tom, aby nadále platil výživné v astronomických částkách jen proto, že je potenciálně schopen dosahovat jim odpovídajících příjmů, vytrácí. Naopak tím může docházet k paradoxní situaci, jdoucí proti smyslu soudem stanoveného výživného, kdy bude z čistě materiálního hlediska pro dítě výhodnější, pokud by jeho rodiče spolu nežili (na což v jiné souvislosti Ústavní soud upozorňoval již v nálezu sp. zn. IV. ÚS 650/15 ze dne 16. 12. 2015), neboť v takovém případě bude soud rodiče nutit udržovat dosažený životní standard, což by za běžných okolností nepřípadalo do úvahy. Založí-li navíc povinný novou rodinu, může být soudem nucen platit na děti z předchozího manželství výživné v částkách, které

stávající rodině nebude schopen poskytnout, přičemž tento rozdíl by nemusel být dostatečně kompenzován ani osobní péčí.

51. V nyní posuzované věci soudy v souladu s výše popsányými principy nepostupovaly, zejména nebyl kladen dostatečný důraz na současné majetkové poměry stěžovatele, ačkoli stěžovatel zaznamenal razantní pokles v příjmech, a naopak mu vznikly dodatečné náklady spojené se založením rodiny a návštěvami dětí. Místo toho soudy poukázaly na stěžovatelovy dřívější majetkové poměry s tím, že si jejich zhoršení způsobil sám – zaměstnání opustil bez vážného důvodu a odstěhování do USA bylo jeho svobodnou volbou. Obvodní soud se sice zabýval i současnými poměry, ovšem stěžovatelovy protiargumenty následně městský soud odmítl s tím, že se stěžovatel dřívějšího zaměstnání a příjmů z něj plynoucích vzdal dobrovolně, ač vědom si svého věku a rizik podnikání. Takový postup ale nebyl správný. Jak již bylo řečeno v bodu 49 tohoto nálezu, současná majetková situace ve spojení s potřebami oprávněných musí být brána jako hledisko primární, především za situace, kdy je stěžovatel nadále schopen platit na své děti výživné v nadprůměrné výši.

52. I kdyby přitom byly dány výše uváděné důvody k tomu, aby se při stanovení výživného vycházelo z příjmů, kterých by potenciálně stěžovatel mohl dosahovat, byť jich nyní nedosahuje, neznamená to, že se za tyto potenciální příjmy budou automaticky považovat příjmy, kterých stěžovatel dosahoval v minulosti, tím spíše pokud nyní žije v jiné zemi. Dle již několikrát citovaného stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 204/2012 totiž při určení výše potenciálního příjmu soud nevychází z vyššího příjmu, kterého povinný dříve dosahoval, ale z příjmu, kterého by s ohledem na své skutečné schopnosti a možnosti na rozumně regionálně určeném trhu práce mohl dosahovat, což platí i pro rodiče žijící v zahraničí.

53. K argumentům stěžovatele soudy uvedly, že návrat do USA byla jeho volba. To je sice pravda, nicméně dle názoru Ústavního soudu za daného skutkového stavu přesto nebyl dán důvod, aby změna v poměrech odvíjející se od změny bydliště nebyla zohledněna. Jakkoli se stěžovatel s vedlejší účastnicí a dětmi usídlil v České republice dobrovolně, je stále státním příslušníkem Spojených států amerických, ke kterým má ostatně určitou vazbu celá rodina. Po rozpadu manželství a za situace, kdy jsou děti v péči matky, se Ústavnímu soudu jeví logické, že se stěžovatel vrátil do rodné země (což ostatně může být relevantní i ohledně vážnosti důvodu opuštění zaměstnání dle § 913 odst. 2 občanského zákoníku, pakliže by stěžovatelův návrat s opuštěním zaměstnání souvisel). Zjevně nejde o snahu vyhýbat se rodičovským povinnostem, a to tím spíše, pokud mají děti údajně v plánu v USA v budoucnu studovat. Promítl-li se proto nárůst nákladů spojených s návštěvou dětí do jeho majetkových poměrů, měly by to soudy zohlednit. To stejné pak platí i o nákladech souvisejících s vyživovací povinností k nedávno narozené dceři.

54. Vším právě uvedeným, tedy nerespektováním stanoviska Nejvyššího soudu, aplikováním zákona ve zjevném rozporu s jeho smyslem a účelem a nikoli řádným vypořádáním se změnou stěžovatelovy životní situace (snížený příjem, život v USA, nová vyživovací povinnost), porušily soudy právo stěžovatele na řádný proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny. Porušeno pak bylo i jeho právo na ochranu vlastnického práva zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny, jelikož bylo nepřiměřeně zasaženo do stěžovatelovy majetkové sféry (srov. nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1764/16 ze dne 3. 11. 2016).

55. Konečně, Ústavní soud v postupu soudů shledává i porušení stěžovatelova práva na svobodnou volbu povolání dle čl. 26 odst. 1 Listiny. Vycházejí-li totiž soudy při určení výše výživného ze skutečnosti, že se povinný vzdal výhodného zaměstnání bez vážného důvodu, a stanoví výživné ve výši neodpovídající jeho současnému příjmu, je tím možnost dotyčného rodiče svobodně si zvolit povolání omezena (ač nepřímou), neboť takový postup s vysokou pravděpodobností povede k tomu, že se bude muset ke své dřívější práci či k práci obdobné vrátit, aby byl výživné schopen hradit.

56. Zákon (§ 913 občanského zákoníku) sice takový postup umožňuje (srov. čl. 41 odst. 1 Listiny), soudy by nicméně měly mít na paměti, že jeho aplikací může být do práva dle čl. 26 odst. 1 Listiny zasazeno. Stanovit výživné na základě příjmů, kterých povinný nedosahuje, by proto měly v případech, kdy to skutečně smysl a účel výživného vyžaduje, kdy je legitimní po povinném požadovat, aby si našel lepší zaměstnání (v posuzované věci zaměstnání s příjmem takřka půl milionu korun čistého měsíčně). Jinými slovy, soudy musejí zkoumat, zda a které výdaje oprávněných jsou natolik důležité (přičemž nepůjde o každý výdaj, na který si děti zkrátka jen zvykly), aby bylo ospravedlnitelné stěžovatele jakožto povinného nutit i ke změně zaměstnání, jen aby na ně mohl přispívat. Ve výkonu práva dle čl. 26 odst. 1 Listiny by přitom neměl být omezován jen proto, aby si oprávnění zachovali značně nadstandardní životní úroveň, které dosahovali díky dřívějším příjmům stěžovatele (kdy např. podle vyjádření matky utratí každé ze tří dětí 3 000 Kč měsíčně jen za telefonní služby a takřka 500 Kč denně za jídlo nad rámec školních obědů).

57. Ústavní soud netvrdí, že v dalším řízení je stanovení nižšího výživného nevyhnutelné. Východiskem pro určení jeho výše by však mělo být primárně dosažení spravedlivé rovnováhy mezi odůvodněnými potřebami oprávněných a současnými majetkovými poměry stěžovatele, jakož i přednostní požadavek shodné životní úrovně dle § 915 občanského zákoníku. Z příjmů, kterých stěžovatel nedosahuje, by soudy měly vyjít podpůrně za podmínek v tomto nálezu uvedených, přičemž ale v takovém případě musejí respektovat i závěry stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 204/2012, přičemž nelze vyloučit, že stěžovatelův majetek bude i bez zohlednění dřívějších příjmů současně výši výživného odpovídat. To ovšem Ústavní soud nemůže nyní posoudit, neboť v napadených rozhodnutích bylo výživné určeno i s ohledem na stěžovatelovy dřívější příjmy. Za neopodstatněnou naopak Ústavní soud v této souvislosti považuje stěžovatelovu argumentaci dřívějším placením celého školného. Má-li tato skutečnost znamenat, že matce vznikl dluh na výživném pro děti, nijak z ní neplyne porušení základních práv stěžovatele. Tvrdí-li stěžovatel, že se hrazení školného promítlo do majetkových poměrů matky nezletilých, je z napadených rozhodnutí patrné, že soudy se její majetkovou situací komplexně zabývaly.

58. Ústavní soud zdůrazňuje, jak již učinil v bodu 48 tohoto nálezu, že zajištění oprávněných potřeb dítěte zůstává bez ohledu na rodinný stav základní povinností obou rodičů. Tento nálezný řešil specifickou situaci, kdy tvrzená změna v majetkových poměrech jednoho z rodičů neovlivnila jeho schopnost platit výživné v nadprůměrných částkách (přičemž jde jen o to, nakolik nadprůměrné tyto částky budou).

V.
Závěr

59. S ohledem na výše uvedené zjištění, že částí rozsudku městského soudu č. j. 19 Co 91/2017-1393 ze dne 26. 4. 2017, kterou byl potvrzen výrok I. rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 12 P 59/2011-1305 ze dne 3. 11. 2016, byla porušena základní práva stěžovatele zaručená čl. 11 odst. 1, čl. 26 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, Ústavní soud v souladu s § 82 zákona o Ústavním soudu podané ústavní stížnosti z části vyhověl a toto rozhodnutí v napadeném rozsahu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

60. Při vědomí toho, že právní názor Ústavního soudu vyjádřený v tomto nálezu nevylučuje (zároveň však nutně nepředpokládá), že věc bude moci být rozhodnuta v odvolacím řízení, aniž by bylo nutno prvostupňové rozhodnutí rušit, přistoupil Ústavní soud s ohledem na zásadu efektivity řízení a minimalizace zásahů do činnosti obecných soudů pouze ke zrušení relevantní části rozsudku odvolacího soudu. Zrušením části rozsudku městského soudu se stěžovateli otevírá prostor k ochraně práv v rámci soustavy soudů. Ústavní stížnost v části mířící proti výroku I. rozsudku obvodního soudu č. j. 12 P 59/2011-1305 ze dne 3. 11. 2016 proto Ústavní soud podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřipustnou odmítl.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 18. dubna 2018

Jiří Zemánek
předseda senátu